

УДК 821 (091) 161.2'38

Ю. Ю. Павленко

ORCID: 0000-0003-4157-2550

МОТИВ СВОБОДИ В ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ: ДІАЛОГ ПОЕТІВ-«ХАТЯН» З Г. С. СКОВОРОДОЮ

У статті розглядається мотив свободи у поезії митців журналу «Українська хата» в інтертекстуальній площині з «Садом божественних пісень» Г. С. Сковороди. Були виявлені такі тематичні вектори інтертекстуального мотиву свободи в поезії «хатян»: індивідуальна свобода, свобода творчості, свобода духу, мотив боротьби за свободу народу. Було експліковано, що переплетення мотивів свободи та природи у творчості поетів «хатян» має генетичну спорідненість з «Садом божественних пісень». Прочитання поетичних творів журналу у міжтекстовому діалозі (за умовною аналогією до єдності пісень у збірці Сковороди) дозволило пояснити єдність індивідуальної свободи та загальноціональної за принципом єдності видимої та невидимої природи у філософії Сковороди.

Ключові слова: мотив свободи, поезія, журнал «Українська хата», Сковорода, інтертекст, міжтекстовий діалог.

DOI 10.34079/2226-3055-2022-15-26-27-164-171

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Історична доля України привнесла в нашу поезію мотив свободи, що проходить червоною ниткою крізь епохи та стилі. Думки, виражені понад сто років тому на сторінках часопису «Українська хата», звучать як коментар сучасності. «Ми бажали дати в доступній формі середньому читачеві, переважно, провінціальному, можливо кращий, добірніший матеріал, потрібний для національного освідомлення ширших кругів суспільства ... Передовсім, ми звертали увагу читачів на те, що тільки національна свідомість, національна просвіта, взагалі національна культура визволить нас з злиднів, підніме з багна некультурності на рівень розуміння життя і своїх безпосередніх задач... (Сріблянський, 1909, с. 563). Діяльність журналу зупинила світова війна, за якою йшли буремні доленосні події для українського народу. Україна майже на століття втратила можливість бути незалежною державою. Дослідження поезії «хатян» покликане виявити розуміння свободи в період зародження ідеї вільної України, в період «перед війною», до того, як революція змусила зазвучати інші ритми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри достатньо велику науково-критичну увагу до творчості Сковороди та діяльності поетів-хатян, до тематичних модусів інтертекстуального мотиву свободи у поезії журналу «Українська хата» з «Садом божественних пісень» Г. С. Сковороди раніше не зверталися. Дослідження, представлене у даній статті, ґрунтується на дискурсивних положеннях письменників-критиків журналу «Українська хата» (Сріблянський М. (Шаповал), 1909; 1912; Стогній, 2003; Товкачевський, 1913), що дозволяє осмислити інтертекстуальний мотив свободи у площині критики та поетичного втілення водночас.

Актуальність дослідження. Ювілей Г. С. Сковороди припав на рік війни, коли Україна вкотре бореться за свою незалежність. Російські загарбники зруйнували музей Сковороди на Харківщині. На початку ХХ ст. вони провадили схожу політику, намагаючись знеславити Г.С. Сковороду, занизити його місце в історії української культури. У той час, як відбувалися спроби забрати в українців великого мандрівного філософа, саме на сторінках часопису «Українська хата» в 1913 році статтею

М. Сріблянського наголошувалося на важливості постаті Сковороди в давній українській літературі (на противагу думці С. Єфремова, очільника «радян»: «не своєю філософією й невисокої вартості творами цікавий нам тепер Сковорода» (Кліщ, Максимов та Гуцуляк, 1994, с. 51–52). М. Сріблянський перший виступив за переклад творів Сковороди українською мовою з відповідними коментарями. Вочевидь, це рішення не можна назвати примхою, адже в культурно-історичних умовах та пошуках українського літературного мистецтва це був важливий крок самоствердження та самопізнання. Творчість «хатян», як і Г. С. Сковороди, мала перехідний, пограничний характер, і цим особливо цікава нам сьогодні.

Мета статті полягає у виявленні та осмисленні змістового наповнення мотиву свободи в поезії журналу «Українська хата» як актуалізації та трансформації концепту свободи в поезії Г. С. Сковороди.

Завдання дослідження:

- здійснити відбір поетичних творів, що друкувалися в журналі «Українська хата», в яких простежується мотив свободи;
- простежити генетичну спорідненість мотиву свободи в поезії «хатян» з поезією Г. С. Сковороди;
- розкрити тематичні вектори мотиву свободи в поезії «хатян» (індивідуальна свобода, свобода творчості, свобода духу, мотив боротьби за свободу народу) через код свободи у збірці «Сад божественних пісень».

Виклад основного матеріалу. Переплетення мотивів свободи та природи у творчості поетів «хатян» має генетичну спорідненість з «Садом божественних пісень». Як зазначає О. Шупта-В'язовська: «Співзвучність з природою дає можливість людині зосередитися на собі, відчути свою свободу, тобто себе» (Шупта-В'язовська, 2003, с. 494). Цей сквородинівський мотив прослідковується в поезіях П. Тичини «Де тополя росте», О. Неприцького-Грановського «В полі», Я. Мамонтова «Зворот» з циклу «Весняні ритми». Перш за все, впадає в око спорідненість образів природи в піснях Сковороди та віршах «хатян». Образ зеленої діброви (Пісня 12-а, Пісня 13-а) в «Саду божественних пісень», що постає простором спокою, має своїм відповідником образ поля у текстах Тичини та Неприцького-Грановського. Поле в поезії «хатян» можна вважати інтертекстуальною проекцією образу поля в Пісні 13-й, на якому вівчар випасає вівці, над яким дзвенить жайворонок та співає соловейко. Контраст природи та міста в збірці Сковороди повторюється в поезії Я. Мамонтова: «Я покину мудре Місто: / Од добра і зла утік» (Мамонтів, 1914, с. 360). Епітет «мудре» та написання слово «місто» з великої літери не стають запереченням філософського наповнення опозиції «природа» – «місто» в поезіях Сковороди. Ліричний герой Я. Мамонтова відчуває внутрішню піднесеність, свободу духу виключно на лоні природи, протиставляючи псевдо-знання міста («Я позбудусь всіх законів, / Я забуду все, що знав» (Мамонтів, 1914, с. 360)) і нові можливості, що відкриваються людині, коли вона стає природною, а, отже, вільною («Я зіллюся з світом милим / В світло-радісний потік» (Мамонтів, 1914, с. 360)).

У 17-тій Пісні збірки Сковороди горе життя асоціюється з кипінням моря, знаходить вираження ідея про блукання в житейському морі проблем («не хочу їздити в море») за умов відсутності високих ціннісних орієнтирів, і навпаки осягнення мудрості зеленої діброви як тиші життя в розумінні впорядкованості та впевненості. Слова «шум», «шумить» в поезії Тичини та «море» у Я. Мамонтова не стають відходом від художньої образності «Саду божественних пісень». Шумить у вірші Тичини не місто, а жито, обов'язковим уточненням до цього шуму виступає слово «співає». У вірші Мамонтова невпинний рух морем асоціюється не з метушнею, а з нестримною життєвою енергією «в морі сяйва і пісень».

Про Сковороду як автора «Саду божественних пісень» пишуть в критичних джерелах як про особистість суверенну і універсальну, «яка володіє світом, вступає з ним у рівноправні відносини» (Шупта-В'язовська, 2003, с. 490). Це зауваження вичерпно характеризує і ліричного героя поезії П. Тичини. Жито співає його думку, але природа при цьому зовсім не займає підрядної ролі, адже водночас у свою чергу «заохочує жить»: таким чином герой та природа ніби обмінюються імпульсами. Внутрішню свободу, що

досягається єдністю з природою, передає безмежність простору (про що сповіщає жито): «І тремтить в даліні / Й потопа виднокруг» (Тичина, 1912, с. 126). Синтаксичний візерунок вірша підкреслює відкритість простору як вираз почуття повної свободи ліричного героя. Поетичний ландшафт сповнений повторами («А то все, все жита, – / Колоски, колоски» (Тичина, 1912, с. 126)), адже за умови безмежної відкритості (єдиним посиланням на межу виступає розмитий контур лісу на горизонті, що «ніби дим») створюється відчуття танення слів, вони розчиняються у ласкавому вітерці і потребують повторення, щоб закріпитися на папері, але разом з тим не обмежити свободу героя.

Художня образність картин природи в поезії «хатян» дозволяє говорити про наближення цих поетичних творів до «космічної свідомості», якою позначені перші пісні (1-а, 2-а) «Саду божественних пісень». Відчуття повної свободи на лоні природи ліричному герою вірша «В полі» Неприцького-Грановського дозволяє побачити, як «Поле з небом з'єднались в одно» (Неприцький-Грановський, 1913, с. 213). Вибір на користь природи перед містом у поезії «хатян», як і в Сковороди, не означає втечу поета. Промовистими у цьому контексті виступають рядки з поезії «В полі»:

Хочеться крикнути з екстазу:

– «Що мені, люди, до вас?!»

Голос ростанув ... лиш зразу

Вогником блиснув і ... згас... (Неприцький-Грановський, 1913, с. 213).

Як бачимо, досягнення стану безмежної свободи, що стає можливим у злитті зі світом природи, потрібне не як самоціль. Абстрагування від важливих питань народу та країни, серед яких свобода посідає чільне місце, вичерпує поетичне слово, зводить його до трьох крапок.

«Саме існування в лоні природи декларувалось Сковородою як таке, що забезпечує гармонійне духовне життя, дає змогу прилучитись до істини, віри, щастя» (Шупта-В'язовська, 2003, с. 493–494). Сковорода вклав своє знання, філософію в поезію, яку перевідкривають покоління знову і знову. Слідуючи за ним, поети-«хатяни» повернули поетичне слово від усвідомленої внутрішньої свободи на лоні природи до загальнонаціональної свободи.

Попри відсутність у поезії «хатян» прямих звернень до поезії Сковороди, розгортання мотиву свободи в їхніх творах може бути прочитане у світлі поетики цього мотиву в творах Григорія Савовича каврайського періоду, адже, як показує Н. П'єге-Гро на прикладі теорії М. Ріффатера, джерелом інтертекстуальності є голова читача.

Поетичні твори Ол. Неприцького-Грановського «Нема одради в цім житті» (Неприцький-Грановський, 1913а, с. 523), Вас. Алешка «Я не з вами» (Алешко, 1912, с. 224), Я. Мамонтова «Творчий вогонь» (Мамонтів, 1912, с. 141), Г. Чупринки «Гульвіса», «Наші теми» піднімають питання індивідуальної свободи. «Служителем одній красі і одній правді, борцем за визволення душі з обіймів громадсько-гнобительської малпи виступає найбільш яскраво Грицько Чупринка», – стверджує М. Сріблянський (Сріблянський, 1912, с. 101). У вірші «Наші теми» ліричний герой Чупринки утверджує думку про те, що індивідуальна свобода є запорукою досягнення щастя: відкидання «шаблонів» та «умовин» дозволяє розгорнути крила, стріпнутися широму серцю.

Розгортання мотиву свободи в цій поезії виступає інтертекстуальною паралеллю до пісень 2-гої та 14-тої у збірці Сковороди, в яких образ крил розуму та птаха (орла) несуть значення висоти як величі досконалої людини. У художній образності поетів-«хатян», як і в поезії Сковороди, свобода пов'язана з висотою та включена в гру протилежностями. Наприклад, у вірші Чупринки «Гульвіса» ліричний герой, в якому вгадується образ поета, зображується як самотній одинак («Ні сім'ї нема, ні роду»), і одразу стверджується думка про те, що свобода для нього втілення усіх бажань («Він дістав свою свободу, / Ніби зірку з небозводу» (Чупринка, 1914, с. 127)). У просторі міжтекстового діалогу поетичних творів «хатян» розкривається семантика такого потрактування свободи. Слідом за Сковородою поети «Української хати» зображають світське життя як ярмарок, на якому поет (вільна окрилена людина) відчувається самотнім та незрозумілим («Кобзарю!»

Чупринки, «Нема одради в цім житті» Неприцького-Грановського). В умовах, коли «Скрізь рабська подлість фарисеїв», ліричний герой Неприцького-Грановського не бачить себе на базарі життя, наголошує власну свободу як безцінний скарб: «Душа моя – не їхній крам. / Вже краще з торбою блукати», але сумління нізачо не продавати (Неприцький-Грановський, 1913, с. 214). У творчому огні прагне жити ліричний герой поезії Я. Мамонтова, проголошуючи: «Що поетові за діло / До обставин, до людей?» (Мамонтів, 1912, с. 141). Мабуть, саме за такі рядки, прочитані буквально, а не в світлі метафор, значення яких вияскравлюється в інтертекстуальному коридорі, поетам «хатянам» закидали відчуження від громадського життя. Утім, якщо провести міжтекстові паралелі, стає очевидним зовсім інше семантичне наповнення. Не можна не побачити, що однією з найбільш повторюваних метафор поезії «хатян» є метафора вогню, яка пов'язана з творчістю, але разом з тим і з переживанням та стражданням.

Вірш Чупринки «Гульвіса» закінчується закликком до поета повернутися з надхмарних вершин: «Є в нас скарб з тобою спільний, / Скарб у доленці невольній» (Чупринка, 1914, с. 127). Ліричний герой поезії «хатян», в яких звучить мотив свободи, відчуває зобов'язання «без криків» розбити кайдани рабів. «Я не з вами. Я з рабами. / Сам я раб: я їх співець» (Алешко, 1912, с. 224), – ці рядки поезії Вас. Алешка в міжтекстовому діалозі з вище згаданими творами пояснюють, одночасну відчуженість та глибоку спорідненість ліричного героя – поета з іншими. Поетові немає діла до законів та шаблонів тих, кого Чупринка в поезії «Пророк» називає сліпцями, але за український народ поет відчуває відповідальність. В. Поліщук стверджує, що саме в Кавраях кристалізувався світоглядний пріоритет Григорія Савовича: «Доведено, що Сковороді зовсім не чужі були громадянські (національні) сентименти, «світ» цим своїм боком його тривожив постійно» (Поліщук, 2012, с. 11). Поети «Української хати» розуміють поетичне слово як оберіг для українців за аналогією до поезії як саду, в якому людина захищена від нечистого світу.

Рядки з поезії Вас. Алешка («Ліру з ніжними квітками / Я приніс їм, щоб піснями / Гнів прогнать з усіх сердець!» (Алешко, 1912, с. 224)) не стоять окремо від проекту журналу «Українська хата». У поезії «Щедрівка» Сидора Твердохліба у контексті звернень до Пісні 5-тої (Різдво), Пісні 6-тої (Хрещення) збірки Сковороди та в інтертекстуальному коридорі з біблійним письмом (як і у автора «Саду божественних пісень») звучить заповіт Сина Волі «вивести люд мій з дому неволі» (Твердохліб, 1909, с. 293) як відповідь на прохання дати «Україні добру пораду» (Твердохліб, 1909, с. 293).

Свобода в загальнонаціональному контексті в поезії «хатян» також має своїм відповідником творчість Сковороди каврайського періоду. Як Сковорода в «De libertate» апелює до «батька вольності» як метонімії колишньої свободи України, поети «Української хати» звертаються до славетних сторінок української історії. У вірші Марійки Донцов «Були колись і в нас» (Донцов, 1913, с. 682) ліричний герой звертається до народної пам'яті, де зберігаються «вольні пісні», ідея вільної країни, що передається образами «ясними днями на яві і у сні». Поезія спонукає поглянути у власну пам'ять («Пригадуєш собі?...»), стверджуючи у такий спосіб, що кожен українець, в який би складний час він не жив, є нащадком вільних людей. Цю думку важливо нагадувати, щоб ідея свободи не лише «ввижалася», а й ставала реальністю. Прикметним у цьому контексті є вірш М. Вороного «На зустріч 13-му», де замість привітань і поздоровлень стверджується віра в свободу українців: «Багато бурь зазнала Україна, / Та не схилилася і не схилитись їй!» (Вороний, 1913, с. 1).

Характер звернення до історичного минулого в поезії «хатян» також є інтертекстом до поезії Сковороди. Ю. Барабаш переконливо довів, що за іменем «Богдан» у Сковороди не стоїть конкретна людина (Барабаш, 2006, с. 306). Так і поети-«хатяни» реалізують «абстрактне» потрактування мотиву колишньої волі України. І хоча не знайти в їхніх віршах конкретних імен історичних постатей, дат, мотив свободи в ідеї колишньої волі країни, яку потрібно відродити, звучить та утверджується.

Як становище Гетьманщини викликало у Сковороди нудьгу та печаль, що гризла його так, «як міль плаття чи ржа сталь» (у цьому аспекті «Пісня 19-та» перегукується з «De libertate»), так само чутливо поети-«хатяни» ставляться до долі України на початку ХХ ст., виражаючи своє ставлення в мотиві боротьби за волю. Зауважмо, що історична ситуація років, у які виходив журнал, не була безпосередньо пов'язана з революційними настроями, тим більш виразніше звучить мотив свободи в поезії «хатян» для нас, читачів початку ХХІ ст. Лірична героїня Христі Алчевської ніби поза часом проголошує думку про те, що в країні, якій українці віддавали «найкращий цвіт свого життя», люди живуть в неволі (навіть слово «живуть» поетеса випускає, замінюючи його на тире, адже без свободи справжнє життя неможливе): «Де духа їхнього свобода?» (Алчевська, 1910, с. 15). Відповідь на це питання прямо відсилає до ідеї Сковороди про те, що справжній скарб у серці (ані десь на землі, ані на небі). Свобода українського Духа «живе закована в душі / Колись свободного народа» (Алчевська, 1910, с. 15). І як зернятко в піснях Сковороди (наприклад, Пісня 7-а) проростає, утверджуючи зв'язок видимої та невидимої натур, так героїня Х. Алчевської переконана, що свобода українського народу «зросте в його думках».

Інтертекстуальне продовження цієї ідеї відбувається в поезії Олександра Олеся «І де ми сили беремо», де вона набуває дзеркального вираження. Фігура іронії дозволяє одночасно передати і зовнішній, і внутрішній стан українського народу, який лише в думках вітає волю та крізь літа продовжує тягти своє ярмо. Яскраво виражена контрастність між вільним минулим та закованим в кайдани теперішнім продовжує розгортання мотиву свободи в поетичному просторі «хатян» у вірші Олексія Недолі «Не так давно ще зеленіли». За аналогією до поєднання опозицій в Пісні 10-тій збірки Сковороди відбувається зіткнення полярних образів у вірші О. Недолі, серед яких кульмінаційною опозицією є «України сини» (на позначення лицарів волі, яких колись знала українська земля) та «сини нікчемні, хилі», що чекають, «щоб кинули шматок» (на позначення теперішнього стану). У тій же стилістиці контрастів, поєднання опозицій («Наша заповідь – фальш, наша віра – брехня ...» (Рильський, 1912, с. 242)) розгортається мотив свободи у надзвичайно сильному вірші Максима Рильського «Небесний меч». Метафоричний ряд на позначення ставлення українського народу в ХХ ст. до свободи в поезії «хатян» Рильський продовжує метафорою похмілля («І всі мрії тяжкі ... як похмілле» (Рильський, 1912, с. 242)). У невірницькому краї люди не можуть творити, адже творчість і свобода в розумінні «хатян» невіддільні («Ми не вмієм творить, ми покірно ідем» (Рильський, 1912, с. 242)).

Важливо, що поети «Української хати» не лише змальовують образами кайдан, ярма, в'язниці стан вільного колись духа українського народу – поетичні твори «хатян» мають обов'язковим своїм закінченням утвердження думки про швидкі зміни існуючого стану. «Піднімуться бурхливі хвилі / І змиють вас немов пісок!» (Недоля, 1910, с. 331) – в поезії О. Недолі; заклик збудити від сну забуття, від несправжнього життя (за умови відсутності волі) в поезії М. Філянського «Гукайте їх!». Допоки ідея свободи живе в душі народу, герой Філянського переконаний, що сонце ще не зайшло, «з півночі тумани не спустились», а тому поетичне слово, звернене до найбільшої цінності українського народу здатне вивести людей, що заблудись, на правильний шлях. Як і кожна ідея в піснях Сковороди, ця ідея розгортається в міжтекстовому вимірі поезії «хатян» через опозиції. Піднесений настрої поезії Філянського врівноважує вірш Рильського «Я їм казав»: «Я їм казав колись про велич світла й волі, / Я звав на новий шлях, я кликав їх на бій, <...> Вони ж ... сміялися у пошлости своїй» (Філянський, 1911, с. 137). У таких обставинах відкривається нова грань свободи ліричного героя – поета, який не тікає від людей, а постає самотнім та незрозумілим, оскільки його ідеали не знайомі тим, хто живе заради кинутого шматка. Але навіть відчужений натовпом поет не відвертається від народу. Його поетичне слово незмінно служить ідеалу свободу українців: повертає читача до пам'яті про історичне минуле, закликає до боротьби за волю в теперішньому, а коли не чують, перетворюється на прокляття, як у фіналі вірша «Небесний меч» М. Рильського: «Так нехай хоч прокляте небесним мечем / Пролетить над невірницьким краєм!» (Рильський, 1912, с. 242).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Першою з художніх паралелей між мотивом свободи в поезії «хатян» і «Садом божественних пісень», як показує проведене дослідження, потрібно назвати індивідуальну свободу, зокрема свободу творчості як ціннісний орієнтир. Яскравого вираження мотив індивідуальної свободи набуває в поезіях, де представлені картини природи або враження від них як метафора внутрішнього стану ліричного героя. Художня образність цих поезій засвідчує засвоєння традиції поетичного письма Сковороди без прямих запозичень. У творах, де ліричний герой представлений як поет, особливо гостро постає питання суті поняття свободи. Проведене дослідження показало, що прочитання поетичних творів журналу у міжтекстовому діалозі (за умовною аналогією до єдності пісень у збірці Сковороди) дозволяє пояснити єдність індивідуальної свободи та загальнонаціональної за принципом єдності видимої та невидимої натури у філософії Сковороди. До комплексу художніх паралелей між поезією «хатян» та Сковороди також можна віднести біблійні алюзії, які у творах журналу працюють виключно заради утвердження мотиву свободи, стилістику контрастності, поєднання опозицій з метою утвердження волі як ціннісного ідеалу та світоглядного орієнтиру.

Завдяки об'єднанню під спільною палітуркою журналу «Українська хата» текстове повідомлення поезій, що розгортають мотив свободи, набуло кристалізації. У майбуття транслюють ці твори висновок, що має глибоке коріння в історії української поезії: прагнення кожної людини до свободи власного духу невіддільне від роздумів про свободу народу та нації, з якими вона себе співвідносить, розуміння себе пов'язане з переживаннями єдності власної свободи з незалежністю своєї країни.

Сьогодні можемо стверджувати, що потужність недекларованого у відкрито нав'язливій формі мотиву свободи в поезії «хатян» як інтертекст поезії Сковороди дає підстави вважати, що стан національної свідомості українців був би значно вищим, якби діяльність «Української хати» не була зупинена війною, а її поети не були репресовані у 30-ті, розстріляні чи не емігрували. І якщо минулу долю України вже не змінити, то майбутнє залежить від нас. У час, коли українські військові «сповнюють гордий заповіт / Усіх гетьманів» (Твердохліб, 1909, с. 293), поезія «хатян» надихає рядками С. Твердохліба.

Проведене дослідження засвідчує, що поети-«хатяни» йшли тим шляхом розвитку, який намітив Сковорода, для них його творчість стала дорогою до правди. Мотив свободи як дороговказ на цьому шляху спрямовує рух української поезії крізь віки. Представлене у статті дослідження відкриває горизонт подальших студій інтертекстуального мотиву свободи у сучасній поезії.

Бібліографічний список

- Алешко, Вас., 1912. Я не з вами. *Українська хата*. Березіль, с. 224.
Алчевська, Х., 1910. Найкращий цвіт свого життя. *Українська хата*. Січень, с. 15.
Барабаш, Ю., 2006. *Вибрані студії. Сковорода. Гоголь. Шевченко*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
Вороний, М., 1913. На зустріч 13-му. *Українська хата*. Січень, с. 1.
Донцов, М., 1913. Були колись і в нас. *Українська хата*. Листопад, с. 682.
Кліщ, Л., Максимов, Л. та Гуцуляк, О., 1994. Гр. Сковорода в оцінці Сергія Єфремова. *Г. Сковорода і сучасні проблеми відродження України: Тези*. Івано-Франківськ, с. 51-52.
Мамонтів, Я., 1912. Творчий огонь. *Українська хата*. Березіль, с. 141.
Мамонтів, Я., 1914. Весняні ритми. *Українська хата*. Серпень, с. 360.
Недоля, О., 1910. Не так давно ще зеленіли. *Українська хата*. Травень. Книга 5, с. 331.
Неприцький-Грановський, Ол., 1913. В полі. *Українська хата*. Квітень–Травень, с. 213-214.
Неприцький-Грановський, Ол., 1913а. Нема одради в цім житті. *Українська хата*. Листопад, с. 523.
Поліщук, В., 2012. Від Каврайських джерел. В: *Від Григорія Сковороди до Раїси Троянker. Статті. Книга друга*, с. 5–17.
Рильський, М., 1912. Небесний меч. *Українська хата*. Травень, с. 242.
Сріблянський, М., 1909. До читачів. *Українська Хата*, 10, с. 563.

- Сріблянський, М., 1912. Боротьба за індивідуальність (з літературного життя р. 1911). *Українська Хата*, 2, с. 96–108.
- Стогній, І. Г., 2003. Скворода про свободу і справедливість. В: І. Г. Стогній (ред.), *Скворода Григорій: ідейна спадщина і сучасність*. Київ, с. 179–194.
- Твердохліб, С., 1909. Все золото пісень моїх. *Українська хата*. Червень, с. 293.
- Тичина, П., 1912. Де тополя росте. *Українська хата*. Лютий, с. 126.
- Товкачевський, А. Г., 1913. Г. С. Скворода. *Українська хата*, 3, с. 170–186; 5, с. 258–275; 6, с. 350–362; 7–8, с. 479–496.
- Філянський, М., 1911. Гукайте їх. *Українська хата*. Лютий, с. 137.
- Чупринка, Г., 1914. Гульвіса. *Українська хата*. Лютий, с. 127.
- Шупта-В'язовська, О., 2003. Часопросторова образність «Саду божественних пісень» Сквороди як вияв формування літератури нового типу. В: І. Г. Стогній (ред.), *Скворода Григорій: ідейна спадщина і сучасність*. Київ, с. 489–494.

Reference

- Alchevska, Kh., 1910. Naikrashchyi tsvit svoho zhyttia [The best period of your life]. *Ukrainska khata. Sichen*, p. 15 (in Ukrainian).
- Aleshko, Vas., 1912. Ya ne z vamy [I am not with you]. *Ukrainska khata*. Berezil, p. 224 (in Ukrainian).
- Barabash, Yu., 2006. *Vybrani studii [Selected studios]. Skovoroda. Hohol. Shevchenko*. Kyiv: Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» (in Ukrainian).
- Chuprynka, H., 1914. Hulvysa [Playboy]. *Ukrainska khata*. Liutyi, p. 127 (in Ukrainian).
- Dontsov, M., 1913. Buly kolys i v nas [We used to have them]. *Ukrainska khata*. Lystopad, p. 682 (in Ukrainian).
- Filianskyi, M., 1911. Hukaite yikh [Call them]. *Ukrainska khata*. Liutyi, p. 137 (in Ukrainian).
- Klishch, L., Maksymov, L. and Hutsuliak, O., 1994. Hr. Skovoroda v otsyntsi Serhiia Yefremova [Skovoroda's work in the estimation of Serhiy Efremov]. *H. Skovoroda i suchasni problemy vidrodzhennia Ukrainy: Tezy*. Ivano-Frankivsk, pp. 51–52.
- Mamontiv, Ya., 1912. Tvorchyi ohon [Creative fire]. *Ukrainska khata*. Berezil, p. 141 (in Ukrainian).
- Mamontiv, Ya., 1914. Vesniani rytmy [Spring rhythms]. *Ukrainska khata*. Serpen, p. 360 (in Ukrainian).
- Nedolia, O., 1910. Ne tak davno shche zelenily [Not so long ago they were still green]. *Ukrainska khata*. Traven. Knyha 5, p.331 (in Ukrainian).
- Neprytskyi-Hranovskyi, Ol., 1913. V poli [In the field]. *Ukrainska khata*. Kviten-Traven, pp. 213–214 (in Ukrainian).
- Neprytskyi-Hranovskyi, Ol., 1913a. Nema odrady v tsim zhytti [There is no joy in this life]. *Ukrainska khata*. Lystopad, p.523 (in Ukrainian).
- Polishchuk, V., 2012. Vid Kavraisyykh dzherel [From Kavrai origin]. In: *Vid Hryhoriia Skovorody do Raisy Troianker. Statti. Knyha druha*, pp. 5–17 (in Ukrainian).
- Rylskyi, M., 1912. Nebesnyi mech [Heavenly sword]. *Ukrainska khata*. Traven, p.242.
- Shupta-Viazovska, O., 2003. Chasoprostorova obraznist «Sadu bozhestvenykh pisen» Skovorody yak vyiv formuvannia literatury novoho typu [Spatio-temporal imagery of Skovoroda's "Garden of Divine Songs" as a manifestation of the formation of a new type of literature]. In: I. H. Stohnii (ed.). *Skovoroda Hryhorii: ideina spadshchyna i suchasnist*. Kyiv, p. 489–494 (in Ukrainian).
- Sriblianskyi, M., 1909. Do chytachiv [To the readers]. *Ukrainska Khata*, 10, p. 563 (in Ukrainian).
- Sriblianskyi, M., 1912. Borotba za indyvidualnist (z literaturnoho zhyttia r. 1911) [The struggle for individuality (from the literary life of 1911)]. *Ukrainska Khata*, 2, pp. 96–108 (in Ukrainian).
- Stohnii, I. H., 2003. Skovoroda pro svobodu i spravedlyvist [Skovoroda about freedom and justice]. In: I. H. Stohnii (ed.) *Skovoroda Hryhorii: ideina spadshchyna i suchasnist*. Kyiv, pp. 179–194 (in Ukrainian).

- Tovkachevskyi, A. H., 1913. S. Skovoroda. *Ukrainska khata*, 3, pp. 170–186; 5, pp. 258–275; 6, pp. 350–362; 7–8, pp. 479–496 (in Ukrainian).
- Tverdokhlib, S., 1909. Vse zoloto pisen moikh [All the gold of my songs]. *Ukrainska khata*. Cherven, p. 293. (in Ukrainian)
- Tychyna, P., 1912. De topolia roste [Where the poplar grows]. *Ukrainska khata*. Liutyi, p. 126 (in Ukrainian).
- Voronyi, M., 1913. Na zustrich 13-mu [See you on the 13th]. *Ukrainska khata*. Sichen, p. 1 (in Ukrainian).

Y. Pavlenko

THE MOTIVE OF THE FREEDOM IN THE INTERTEXTUAL DIMENSION OF UKRAINIAN POETRY: A DIALOGUE OF «KHATIAN» POETS WITH H. S. SKOVORODA

The article examines the motif of freedom in the poetry of the "Ukrainska Khata" journal in the intertextual space with "The Garden of Divine Songs" by H. S. Skovoroda. Having selected the poetic works published in the "Ukrainska Khata" journal, it was found that the motif of freedom appears in its polysemantic expression in the poetry of the following authors: Maksym Rylskyi, Pavlo Tychyna, Oleksandr Neprytskyi-Hranovskyi, M. Dontsiv, O. Nedolia, Yakiv Mamontov, Sydir Tverdokhlib, Mykola Voronnyi, Oleksandr Oles, Khrystyna Alchevska, Hryhorii Chuprynka, Mykola Filianskyi. The following thematic vectors of the intertextual motif of freedom in the "Khachyan" poetry were identified: individual freedom, freedom of creation, freedom of spirit, and the motif of a struggle for the freedom of the people. It was explained that the interweaving of motifs of freedom and nature in the works of "Khatyan" poets has a genetic relationship with the "Garden of Divine Songs". The intertextual parallels of artistic originality of the freedom motif in the poets of "Ukrainska Khata" and songs 2 and 14 of the collection of H.S. Skovoroda. In the artistic imagery of the «Khatyan» poets, as in Skovoroda's poetry, freedom is connected with highness and is included in the game of opposites.

The combination of poetic works of different poets in the «Ukrainska Khata» journal allows you to read their works in an intertextual dialogue. For example, the elevated mood of Mykola Filianskyi's poetry is balanced by Maksym Rylskyi's poem. In such circumstances, a new dimension of freedom for a lyrical hero opens up: a poet who does not run away from people is aware of his responsibility for the people's fate. The crowd may not understand the poet with his ideals of freedom, but there is no romantic conflict on the pages of the «Ukrainska Khata» journal. A poet's image in the poems of the authors of the beginning of the 20th century is deeply socially involved. A poet believes that his word always serves the freedom ideal of Ukrainians: it returns the reader to the memory of the historical past, and calls for the fight for freedom in the present. Reading the poetic works of the journal in an intertextual dialogue (according to a conditional analogy to the unity of songs in Skovoroda's collection) made it possible to explain the unity of individual freedom and national freedom according to the principle of the unity of visible and invisible nature in Skovoroda's philosophy.

The conducted research proves that the "Khatyan" poets followed the path of development marked out by Skovoroda, for them his work became a path to the truth. The motif of freedom as a signpost on this path guides the movement of Ukrainian poetry through the centuries. The experience of the poets of the "Ukrainska Khata" should not be forgotten, because just as the "Khatyans" drew from the tradition of Ukrainian poetry, modern art, thanks to the turn to the poetry of the beginning of the 20th century, has the opportunity to take a constructive path. It is possible to take a constructive path in the early twentieth century. The research presented in this article opens the horizon for further studies on the intertextual motif of freedom in modern poetry.

Keywords: «Ukrainian Khata» journal, poetry, Skovoroda, national freedom, intertextual dimension.